

Uusi renessanssi Pohdintaryhmän mietintö

Euroopan kulttuuriperintö verkkoon

TIIVISTELMÄ

Jo vuosisatoja kirjastot, arkistot ja museot ympäri Eurooppaa ovat vaalineet rikasta ja monimuotoista kulttuuriperintöämme. Niissä on säilytetty ja niiden kautta ihmiset ovat päässeet ihailemaan tiedon, kauneuden ja mielikuvituksen ilmentymiä, kuten veistoksia, maalauksia, musiikkia ja kirjallisuutta. Uusi tietotekniikka on luonut huikeita mahdollisuuksia tuoda tämä yhteinen perintömme helpommin kaikkien ulottuville. Kulttuuri on astunut digiajan polulle, ja nämä tallennelaitokset muuttavat tapaansa viestiä yleisönsä kanssa.

Digitointi antaa uutta elämää takavuosien aineistolle. Digitoitu aineisto on valtava voimavara käyttäjälleen ja samalla tärkeä digitaalitalouden rakennuspalikka.

Ryhmämme mielestä on ensisijaisesti julkisen sektorin tehtävänä tuoda kulttuuriperintömme yleisön ulottuville ja säilyttää se tuleville sukupolville. Euroopan perintöä ei voi jättää yhden tai muutaman markkinatoimijan vastuulle ja valvontaan – siitäkään huolimatta, että seisomme vahvasti sen ajatuksen takana, että digitointityöhön olisi saatava lisää yksityisiä investointeja ja yrityksiä tasapuolisen ja tasapainoisen kumppanuuden kautta.

Kulttuuriperintömme digitointi on valtava urakka, johon tarvitaan mittavia investointeja. Koko perintömme saattamiseen verkkoon tarvitaan erään tutkimuksen mukaan ajan mittaan noin 100 miljardia euroa. Urakkaan tarvitaan aikaa, ja investoinnit on suunniteltava ja koordinoitava huolellisesti, jotta päästään parhaisiin tuloksiin.

Uskomme että toimenpide on vaivan arvoinen. Hyötynä on ensi kädessä se, että kulttuuri ja osaaminen tulee laajemmin saataville ja demokratisoituu. Hyötyjiä ovat myös koulutusjärjestelmät: niin koulut kuin yliopistotkin. Merkittävää hyötyä on luvassa myös talouden alalla, kun kehitetään uusia teknologioita ja palveluja digitointiin, digitaaliseen säilyttämiseen ja kulttuuriaineiston innovatiiviseen ja interaktiiviseen käyttöön. Digitoitu aineisto voi itsekin saada aikaan innovaatioita ja tarjota perustan uusille palveluille esimerkiksi matkailun ja opetuksen aloilla.

Pohdintaryhmämme suositusten taustalla ovat nämä edellä mainitut mahdolliset hyödyt, ja niiden tavoitteena on toimintaympäristö, joka auttaa

- nauttimaan rikkaasta ja monimuotoisesta perinnöstämme yhdessä
- luomaan yhteyden menneestä tähän päivään
- säilyttämään perinnön tuleville sukupolville
- suojelemaan eurooppalaisten luovan työn harjoittajien etuja
- edistämään luovuutta myös ei-ammattilaisten keskuudessa
- antamaan panoksen koulutuksen hyväksi
- kannustamaan innovointiin ja yrittäjyyteen.

Suosituksukset liittyvät kaikkiin toimeksiannossamme yksilöityihin osa-alueisiin, ja niillä halutaan puuttua sellaisiin tilanteisiin, joissa mielestämme kaivataan uutta pontta tai joissa olisi esteitä poistettavana.

1) Huolehditaan digitoidun vapaan aineiston laajasta käytettävyydestä.

- Kulttuurilaitosten pitäisi saattaa **julkisin varoin digitoitu vapaa aineisto mahdollisimman laajasti saataville ja uudelleenkäyttöön**. Kansainvälinen

käytettävyys olisi asetettava digitoinnin rahoituksen saamisen ehdoksi koko Euroopassa. Häiritsevien vesileimojen tai muiden aineiston käyttöä rajoittavien keinojen käyttöä olisi vältettävä.

- Jos kulttuurilaitokset perivät yksityisiltä yrityksiltä maksun digitoitun vapaan aineiston uudelleenkäytöstä, niiden olisi **noudatettava julkisen sektorin asiakirjojen uudelleenkäytöstä annetun EU-direktiivin sääntöjä**.
- Euroopan komission tulisi pohtia keinoja, joilla **poistetaan digitoitun aineiston oikeustilanteeseen liittyvät erot jäsenvaltioiden välillä** siten, että rajatylittävä käytettävyys ja käyttö on sääntö eikä poikkeus. Digitointiprosessin ei sinänsä pitäisi periaatteessa luoda uusia oikeuksia.
- Kulttuurilaitosten tuottamiin digitoituihin kohteisiin liittyvä **metadata olisi tarjottava laajasti ja vapaasti uudelleenkäyttöön**.

2) Edistetään tekijänoikeussuojatun aineiston digitointia ja verkkosaatavuutta.

- **Olisi mahdollisimman pian annettava nk. orpoja teoksia koskeva EU:n oikeudellinen väline**. Sen olisi läpäistävä pohdintaryhmän määrittelemä **8-portainen testi**.
- **Teosten orpoutumista on vältettävä**. Oikeuksien täysimittaisen käytön edellytykseksi olisi pohdittava jonkin muotoista rekisteröitymistä. WIPO:n puitteissa olisi keskusteltava Bernin yleissopimuksen muuttamisesta näiltä osin niin, että se sopii digitaaliaikaan. Euroopan komission olisi edistettävä näitä pyrkimyksiä.
- Kansallisten viranomaisten ja Euroopan komission olisi edistettävä ratkaisujen hakemista **jakelusta poistettujen teosten digitointia ja rajatylittävää käytettävyttä** varten.
- **Oikeudenhaltijoiden** pitäisi olla jakelusta poistettujen teosten **ensimmäisiä** hyödyntäjiä.
- Kulttuurilaitoksille olisi tarjottava lainsäädännön tukemana **yhteislupajärjestelyjä ja mahdollisuus** digitoida jakelusta poistettuja teoksia ja asettaa niitä saataville verkkoon, jos oikeudenhaltijat ja kaupalliset toimijat eivät sitä tee.
- Orpoteoksiin ja jakelusta poistettuihin teoksiin liittyvien ratkaisujen on **katettava kaikki eri sektorit**: audiovisuaaliset teokset, tekstit, kuvataide ja ääniteokset.

3) Vahvistetaan Europeanan asemaa eurooppalaisen kulttuurin ykköspalveluna verkossa.

- Europeanaa olisi kehitettävä niin, että siitä tulee eurooppalaisen kulttuurisivustollon **ykköspalvelu** verkossa. Sitä varten on **keskitettävä** EU:n ja jäsenvaltioiden tasolla **rahoitustoimia ja poliittista pääomaa** Europeanan sivuston ja sen taustalla olevien rakenteiden kehittämiseen.
- Jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että **kaiken digitointiin myönnettävän julkisen rahoituksen edellytyksenä on, että digitoitu aineisto annetaan vapaasti käytettäväksi Europeanan kautta**. Lisäksi niiden olisi huolehdittava siitä, että ne ovat **vuoteen 2016 mennessä** vieneet **kaikki vapaat merkkitheoksensa Europeanan**.
- **Europeanan portaaliin** olisi muutaman vuoden kuluessa **lisättävä sovellus**alusta, ja sivustolle olisi luotava linkit kaikkiin Euroopan kulttuuriperinnön digitointiin ja säilyttämiseen liittyviin keskeisiin toimiin. Sivuston teknisessä kehittämisessä olisi kiinnitettävä erityistä huomiota monikielisyyssnäkökohtiin. Europeanan olisi lisäksi selvitettävä etäresurssipalvelujen (pilvipalvelujen) tarjoamia mahdollisuuksia.

- Keskipitkällä aikavälillä tulisi harkita **Europeanan nostamista keskeiseksi toimijaksi Euroopan perinnön säilyttämisessä**. Siitä voitaisiin tehdä eurooppalainen tallennesivusto, johon kerätään vapaa digitoitu kulttuuriaineisto, samoin kuin alun perin digitaalisena luodun aineiston suljettu arkisto.¹
- Kulttuurilaitosten, Euroopan komission ja jäsenvaltioiden on **aktiivisesti ja laajasti toimittava European puolesta**.

4) Taataan digitoidun aineiston kestävyys.

- **Säilyttäminen** on keskeinen osa **digitointia**. Digitaalinen säilyttäminen on **suuri ongelma myös alun perin digitaalisena luodun sisällön kannalta**. Digitoidun ja alun perin digitaalisena tuotetun aineiston pitkäaikaisen säilyttämisen organisatorisiin, oikeudellisiin, teknisiin ja rahoituksellisiin näkökohtiin olisi kiinnitettävä asianmukaista huomiota.
- **Digitoidun ja alun perin digitaalisena tuotetun aineiston säilyttäminen** olisi annettava **kulttuurilaitosten vastuulle**, kuten ei-digitaalisen aineiston kohdalla on nykyään laita.
- Jotta eurooppalaisen digitaalisen kulttuuriperinnön säilyttäminen voitaisiin taata, **digitoidusta ja alun perin digitaalisena tuotetusta aineistosta olisi tallennettava kopio Europeanaan**. Tekijänoikeuksilla suojattujen teosten kohdalla tallennesivusto olisi turvapaikkana toimiva suljettu arkisto.
- Jotta vältettäisiin valtionrajojen ylitse toimivien yritysten ja kulttuurilaitosten toimien päällekkäisyys, voitaisiin harkita **järjestelmää, jonka avulla aineisto, joka nyt on talletettava useissa maissa, talletettaisiin vain kerran**. Järjestelmässä olisi mekanismi, jolla tallenteesta toimitettaisiin kopio niille laitoksille, joilla on siihen kansallisen tallennelainsäädännön mukainen oikeus.
- **Tekijänoikeus- ja siihen liittyvässä lainsäädännössä on annettava säilyttämisestä vastaaville kulttuuriperintölaitoksille mahdollisuus tehdä arkistokopioita ja tiedostomuunnoksia** arkistointitarkoituksiin.
- Kaikki kulttuurilaitoksiin arkistoidut digitaaliset kohteet on varustettava **pysyvällä tunnistusmerkinnällä**. Digitaalisten kohteiden **pysyvää tunnistusmerkitsemistä** varten on kehitettävä luotettava ratkaisupalvelu, jota pidetään yllä EU:n tasolla ja joka olisi suotavaa kytkeä Europeanaan.

5) Etsitään kestävä rahoitus digitoinnille ja Europeanalle.

- **Päävastuu digitoinnin rahoittamisesta on julkisella sektorilla, ja jäsenvaltioiden onkin lisättävä digitointi-investointejaan huomattavasti**. Meneillään olevaa rahoituskriisiä ei voida jättää huomiotta, mutta se ei myöskään saa olla syy toimimatta jättämiseen.
- **Yksityisten kumppanien mukaanottoa olisi edistettävä**. Digitointiin tarvitaan **välttämättömien julkisten investointien täydennykseksi** yksityistä rahoitusta, jota ei saisi pitää julkisen rahoituksen korvaajana.
- **Digitointia** pitäisi periaatteessa rahoittaa **kansallisella tai alueellisella tasolla eikä EU:n tasolla**. Jäsenvaltioita olisi kuitenkin voimakkaasti rohkaistava käyttämään Euroopan rakennerahastoista digitointitoimia varten tarjolla olevia rahoitusmahdollisuuksia. Joihinkin kohdennettuihin digitointitoimiin, joilla on selvä

¹ Suljettu tallennearkisto on arkisto, jonka käytölle on asetettu rajoituksia.

rajatylittävä ulottuvuus (esim. rajatylittävät kokoelmat), voitaisiin myöntää Euroopan tason osarahoitusta.

- Koska Europeana on luonteeltaan yleishyödyllinen, **suurin osa sen toimintakustannuksista pitäisi kattaa julkisin varoin – myös vuoden 2013 jälkeen. Digitoinnin ja European rahoitusta olisi pidettävä pakettina**, jossa jäsenvaltiot pitkälti vastaavat kulttuuriperintönsä **digitoinnin** ja kansallisten koostajaorganisaatioiden perustamisen **rahoittamisesta** ja jossa **Europeana-portaalin rahoitus tulisi etupäässä Euroopan unionin talousarviosta**.
- Jäsenvaltioiden olisi **edistettävä sellaisten keinojen käyttöä, joilla digitoinnista saadaan uusia kehitysmahdollisuuksia eurooppalaisille yrityksille**. Siihen voitaisiin käyttää esimerkiksi alueellisia yritysklustereita, jotka toimivat yhteistyössä kulttuurilaitosten kanssa, kulttuurilaitosten ja yliopistojen osaamiskumppanuuksia taikka Euroopan tai kansainvälisen tason strategisia kumppanuuksia, joiden aiheena olisivat kulttuuriperintöön liittyvät uudet teknologiat ja sovellukset.

6) Täydennetään julkista rahoitusta julkis-yksityisillä digitoitinkumppanuuksilla.

- Kun julkiset laitokset solmivat kumppanuuksia yksityisen tahon kanssa, olisi laitosten etujen suojaamiseksi noudatettava tiettyjä **vähimmäisehtoja**:
  - Julkisen kulttuurilaitoksen ja yksityisen kumppanin **sopimuksen sisältö olisi saatettava julkiseksi**.
  - **Digitoitu vapaa aineisto pitäisi olla yleisön käytettävissä maksutta ja kaikissa EU:n jäsenvaltioissa**.
  - Yksityisen kumppanin pitäisi toimittaa kulttuurilaitoksille **saman laatuaisia digitoituja tiedostoja** kuin se itse käyttää.
- **Etuoikeus** julkis-yksityisten kumppanuuksien puitteissa digitoidun aineiston käyttöön pitäisi myöntää **enintään seitsemäksi vuodeksi**. Seitsemää vuotta pidetään riittävän pituisena aikana siltä kannalta, että voidaan kannustaa yksityisiä tahoja investoimaan kulttuuriaineiston massadigitointiin ja toisaalta pitää kulttuurilaitosten digitoitu aineisto riittävällä tavalla niiden valvonnassa.
- Euroopan ja kansallisen tason poliittisten päättäjien olisi **luotava suotuisat olosuhteet** eurooppalaisten toimijoiden mukanaololle. Erityisesti olisi huolehdittava seuraavista:
  - **Edistetään digitointia uusilla aloilla**, joihin ei tähän mennessä ole kiinnitetty paljonkaan huomiota. Digitoitavaksi voitaisiin ottaa esimerkiksi audiovisuaalista aineistoa, sanomalehtiä, kausijulkaisuja ja museoesineitä.
  - Keskipitkällä aikavälillä, sikäli kuin jäsenvaltioiden taloudellinen tilanne paranee, **luodaan verokannustimia, joilla houkutellessa yksityisiä investointeja**.
  - **Edistetään julkisten varojen käyttöä niin, että ne vastaavat** digitointiin tehtyjä **yksityisiä investointeja**. Kulttuurilaitoksille, jotka ovat solmineet yksityisen tahon kanssa kumppanuuden kokoelmansa digitoimiseksi, voidaan myöntää julkista rahoitusta vastaava määrä kuin yksityiset investoinnit.
  - **Rohkaistaan Europeanaa ja sen toimintaan osallistuvia laitoksia laajentamaan digitaalista sisältöään rakentamalla kumppanuuksia eurooppalaisten yritysten kanssa**.

Onko Euroopalla varaa odotella toimeentona tai jättää yhteisen kulttuuriperinnön digitointi yhden tai useamman kaupallisen toimijan varaan? Vastauksemme on jyrkkä ei. Jäsenvaltioiden, Euroopan kulttuurilaitosten, Euroopan komission ja muiden sidosryhmien on kannettava

vastuunsa ja varmistettava, että Euroopan kansalaiset ja talous saavat täyden hyödyn siitä, että Euroopan kulttuuriperintö asetetaan saataville verkkoon.

Tavoitteemme on, että Eurooppa saa kokea digitaalisen renessanssin eikä vajoa digitaaliseen pimeään keskiaikaan.